

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-427-6-6>

**KHARKIV UNION OF ARTISTS
OF UKRAINE IN THE CONDITIONS
OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2022–2024)**

**ХАРКІВСЬКА СПІЛКА ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2024)**

Kornev A. Yu.

*Candidate of Study of Art (Ph.D),
Senior Lecturer at the Department
of Theory and History of Arts
Kharkiv State Academy of Design
and Fine Arts
Kharkiv, Ukraine*

Корнєв А. Ю.

*кандидат мистецтвознавства,
викладач кафедри теорії і історії
мистецтв
Харківська державна академія
дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

Особливістю культурно-мистецького життя України після 1991 року (відновлення української державності) є збереження окремих елементів минулої державної системи (УРСР) але з новими підходами у формуванні і роботі. Так були збережені Національна спілка художників України та її окремі представництва в кожному з обласних центрів країни. Залишився і принцип вступу до спілки за професійною ознакою, важливим підтвердженням якої слугує диплом про відповідну освіту чи науковий ступінь. Однак вступ до лав спілки став цілком добровільний, так саме як і форми роботи її членів. Спілка ж продовжила надавати можливість своїм членам користуватися приміщеннями творчих майстерень, виставковими майданчиками, отримувати висвітлення діяльності членів Спілки (каталоги виставок, спеціальні видання). Кожне з відділень Спілки має секції за основними видами образотворчого мистецтва, такими як графіка, живопис, скульптура, декоративне мистецтво. У Харківській спілці також є окрема мистецтвознавча секція, членом якої є і автор цих тез.

Після 24 лютого 2022 року, тобто повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України, члени Харківської спілки художників (далі – Спілка) повною мірою розділили долю своїх співгромадян. Частина з них залишилась у прифронтовому Харкові, частина евакуювалась в інші області України (внутрішньо переміщені особи), частина опинилася за кордонами країни (біженці). При цьому значна частина членів Спілки, незалежно від місця перебування, взяла

участь у різноманітних громадських заходах, які в цілому прийнято називати «мистецьким фронтом».

Так чимало митців та мистецтвознавців знайшли себе у своєрідній формі міжнародного мистецького «волонтерства», яке можна назвати й «художньою дипломатією». Вона пов'язана із тим, що увага значної частини світу звернена до воєнної агресії Росії проти України. Харківським митцям надають виставкові майданчики у всіх європейських країнах і не тільки, бо члени Спілки вже відзначилися мистецькими заходами у Туреччині, США, Японії. На цих заходах (виставки, лекції, благодійні аукціони) обов'язковою частиною є розповіді про війну і трагедію українського народу через звірства і військові злочини, вчинені російськими військовими, а також і про героїчний спротив всієї України проти агресорів.

Митці, у такому випадку, виступають реальними постпредами України за кордоном. Вони мандрують світом, деякі з них періодично повертаються в Україну і, таким чином, працюють і всередині і ззовні країни. Так саме і їх проекти можуть розпочатися в Україні, а затим мати продовження і назовні, чи навпаки.

Наведу кілька прикладів такої діяльності. Мистецтвознавиця Тетяна Павлова взяла участь у підготовці і проведенні в Берліні фундаментальної фотовиставки «Ти знаєш, що ти – людина», на якій було представлено роботи кількох поколінь українських митців. Членкиня Спілки, директорка Харківської Муніципальної галереї Тетяна Тумасян, яка перебуває за кордоном, також не припиняє професійної діяльності, займаючись організацією виставок харківських митців. Так роботи харків'ян були представлені на популярній в США арт-події «NFT New-York cute Bunnies». А в галереї Arsenal в м. Познань (Польща), відбувся цілком харківський проєкт відео та медіа-арту під промовистою назвою «3 міста Залізобетону» (саме так стали називати у ЗМІ місто-герой Харків). Активну участь у виставках бере мисткиня-живописець Ірина Калюжна, окрім європейських країн її роботи були представлені на виставці «За Україну: Мистецтво свободи» в США. В Парижі, у приміщенні Українського культурного центру, відбулася авторська виставка арт-дизайнерки Інни Педан під назвою «Колискова», присвячена трагічній долі українських дітей, постраждалих під час воєнних дій, інтернованих росіянами, вимушених біженців.

У квітні-травні 2023 року мистецтвознавець-куратор Валерій Завершинський виступив організатором мистецької виставки «Сила в різноманітті», яка пройшла у Національному музеї Тараса Шевченка

(Київ). Були представлені, зокрема, роботи членів Харківської спілки Володимира Носаня, Олександра Сердюка, Анастасії Худякової та інших. У той же час В. Завершинський є своєрідним «резидентом» харківського мистецтва у Польщі.

У Львові відбувається справжній харківський «мистецький десант», причому виставки проходять на різних виставкових майданчиках. Плакатна акція «Сфера дизайну» у Національному музеї імені А. Шептицького пройшла під кураторством відомого графіка професора Володимира Лесняка. Роботи Антоніни Анорічевої-Єрьомки, Олексія Чекаля, Дарини Єрьомки та інших харківських митців можна було побачити на виставці «Мудрість, як зброя», присвяченій 300-річному ювілею Г. С. Сковороди, яка відбулася у приміщеннях львівського Музею історії релігії. Персональна виставка графіки Владислава Христенко презентувалася в художньо-меморіальному музеї Олени Кульчицької. Автор цих тез, перебуваючи у Львові, продовжує співпрацю з харківською галереєю «Мистецтво Слобожанщини». За ці два роки були прочитані різні цикли онлайн-лекцій, які поєднують теми патріотизму і мистецтва, зокрема «Героїчна історія України в образотворчому мистецтві».

Звісно, військова ситуація в Україні суттєво вплинула саме на творчість членів Спілки, чимало з них направили свою мистецьку діяльність на висвітлення подій в країні, задіявши, у тому числі, різні візуальні засоби пропаганди та контрпропаганди. Так буквально з перших тижнів після великого російського вторгнення гострим графічним пером сатиричної карикатури розпочав «бити» ворога заслужений діяч України Леонід Сторожук. Широко відомий в Україні і за її межами, завдяки своїм бойовим графічно-шрифтовим написам і композиціям, Микита Титов.

Сам Харків (який знаходиться в 20 км від українсько-російського кордону) протягом усього цього часу піддається постійним обстрілам та бомбардуванням. Тим не менш, з 2023 року, використовуючи можливості підвальних безпекових зон, відновлюють свою діяльність окремі заклади культури. Так у березні 2023 виставкою «Особовий склад» відновив роботу харківський ЦСМ «ЄрміловЦентр». За словами одного із авторів концепції виставки, Костянтина Зоркіна, тут зібрали твори митців, які зробили свій внесок у зміцнення душі Харкова. Серед 17 постатей є і відомі прізвища членів Харківської Спілки: Павло Маков, Олександр Рідний, Белла Логачова, Віталій Кохан, Костянтин Лизогуб.

Окремим важливим напрямком діяльності членів Спільки стала фіксація російських злочинів, спрямованих на знищення культурних цінностей України. Зокрема старійшина Спільки, докторка мистецтвознавства Людмила Соколюк, не дивлячись на поважний вік, у тяжких умовах постійних обстрілів міста російськими військами, у своїх публікаціях оприлюднила методики оцінювання втрачених пам'яток художньої культури під час російсько-української війни. Також вона висвітлила мистецьку фіксацію військових злочинів росіян, пов'язаних із знищенням архітектурних пам'яток Харкова, відображену у живописі глави Харківської Спільки – живописця Віктора Ковтуна.

Художник-живописець Олександр Сердюк власну творчість сумістив з посадою заступника голови ГО SaveCultureUA, покликаної фіксувати руйнування, завдані росіянами українській культурі під час війни, а також допомагати митцям, які живуть та працюють у зоні бойових дій. У Львові О. Сердюк став одним із організаторів благодійної акції-пленеру «На межі» (у співпраці з Українським католицьким університетом), в якій взяли участь 12 митців з різних куточків України (у тому числі ті, хто втратив свою домівку через окупацію росіянами їх міст). Роботи О. Сердюка також були представлені на потужній українській виставці «За крок до війни», яка відбулася у Art of Buna Gallery (м. Кельн, Німеччина).

Діяльність Спільки і її членів, дозволяє зробити висновок, щодо певної репрезентативності діяльності й українських митців у цілому на даному етапі російсько-української війни. Відповідно, можна виділити кілька суттєвих напрямків українського «мистецького фронту»:

1. «Мистецька дипломатія», тобто проведення виставок та інших мистецьких заходів за межами України. Обов'язковим елементом цих заходів є не тільки візуальна образотворча складова але й розповідь про Україну в умовах війни.

2. Безпосередня участь митців у пропаганді та контрпропаганді і в створенні відповідного емоційного візуального фону. На цій ділянці значну роль відіграють митці-графіки.

3. Участь у відновленні діяльності мистецьких культурних закладів в умовах прифронтових територій.

4. Участь у фіксації воєнних злочинів російських військових та окупаційних адміністрацій у сфері культури і формуванні методики оцінювання втрачених пам'яток художньої культури.